

Valtioneuvoston kanslia
www.lausuntopalvelu.fi

IOK/3224/2024

10.6.2024

Viite: Lausuntopyyntö VN/27386/2023-VNK-31

Asia: Ihmisoikeuskeskuksen lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Yleistä

Ihmisoikeuskeskus kiittää valtioneuvoston kansliaa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Ihmisoikeuskeskus on antanut alla olevan lausunnon 10.6.2024 lausuntopalvelu.fi -palvelussa.

Lausunto

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ihmisoikeuskeskus esittää seuraavia huomioita toimenpideohjelmasta.

Poliittisten puolueiden rasismien vastainen uudistettu peruskirja

Ottaen huomioon ns. yhdenvertaisuustiedonannon antamiseen johtaneet syyt toimenpideohjelmassa on selkeitä puutteita liittyen poliittikkoihin ja poliittisiin puolueisiin. Niitä ei ole riittävällä tavalla sitoutettu toimimaan rasismia vastaan ja edistämään yhdenvertaisuutta.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmaa täydennetään toimenpiteellä, jossa edellytetään, että kaikki hallitus- ja eduskuntapuolueet sitoutuvat ja allekirjoittavat Euroopan poliittisten puolueiden rasismien vastaisen uudistetun peruskirjan. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous hyväksyi päivitetyn version vuoden 1998 peruskirjasta kesäkuussa 2022. Päivitys valmisteltiin Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen, Euroopan parlamentin antirasismi ja diversiteetti -ryhmän (ARDI), Venetsian komission sekä Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) asiantuntijoiden toimesta.

Allekirjoittamalla Euroopan poliittisten puolueiden rasismien vastaisen uudistetun peruskirjan puolueet sitoutuisivat torjumaan kaikkia rasistisen väkivallan muotoja sekä kiihottamista kansanryhmää vastaan. Puolueet sitoutuisivat myös olemaan näyttämättä, julkaisematta tai levittämättä näkemyksiä, jotka herättävät tai lietsovat ennakkoluuloja ja vihamielisyyttä. Lisäksi puolueet sitoutuisivat puuttumaan kaikkeen rasistiseen käyttäytymiseen ja rasistisiin mielipiteisiin. Uudistettu peruskirja lisäksi velvoittaa puolueet kohdistamaan kurinpidollisia toimia jäseniinsä, jotka rikkovat sitoumuksen periaatteita.

Vihapuhe ja hyvät väestösuhteet

Ihmisoikeuskeskus pitää toimenpideohjelman vihapuheeseen ja väestösuhteisiin liittyviä toimenpiteitä kunnianhimmottomina.

Toimenpideohjelmassa todetaan väestösuhteista osuvasti niiden olevan toimivat, jos eri ryhmät ja eri ryhmiin kuuluvat ihmiset suhtautuvat toisiinsa kunnioittaen, kykenevät olemaan vuorovaikutuksessa, ja jos yhteiskunta ja oma osallistuminen siihen koetaan turvallisena ja yhdenvertaisena taustoista riippumatta. Ihmisoikeuskeskus katsoo, että vihapuheen vastaiset ja hyviä väestösuhteita edistävät toimenpiteet ovat puutteellisia esimerkiksi seuraavien haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, pakolaiset ja turvapaikanhakijat, romanit, saamelaiset, eri maahanmuuttajaryhmät, muslimit, juutalaiset ja vammaiset henkilöt.

Toimenpideohjelmassa todetaan, että kansallisen audiovisuaalisen instituutin (Kavi) nuorten kohtaama vihapuhetta koskevan selvityksen perusteella suunnitellaan toimenpiteitä, ja että yhteistyössä Pelipoliisi-hankkeen kanssa tehdään selvitys pelialustoilla tapahtuvasta syrjinnästä ja rasistisesta puheesta, jonka pohjalta toteutetaan toimenpiteitä. Ihmisoikeuskeskus korostaa, että vihapuheen vastaisten toimenpiteiden on ulotuttava laajemmin yhteiskunnan rakenteisiin ja eri elämänalueille kuin mihin näillä toimenpiteillä päästään.

Vihapuheen vastaisten toimenpiteiden keskiössä tulisi olla muun muassa poliisin viharikollisuuteen liittyvän osaamisen ja resurssoinnin vahvistaminen sekä laajemmin verkossa esiintyvään vihapuheeseen puuttuminen olemassa olevilla ja mahdollisesti uusilla keinoilla. Vihapuheesta ja sen seurauksista eri vähemmistöryhmissä on julkaistu tutkimustietoa muun muassa syrjinnän seurantaryhmän toimesta. Lisäksi tuore Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusministeriön [selvitys](#) juutalaisiin kohdistuvasta syrjinnästä ja

viharikollisuudesta tarjoaa uutta tietoa ja suosituksia muun muassa vihapuheeseen puuttumiseksi.

Ihmisoikeuskeskus pitää puutteena myös sitä, että toimintaohjelmassa ei ole toimenpidettä liittyen kiihottaminen kansanryhmään vastaan kiellon laajentamisesta sellaiseksi kuin Euroopan komissio edellyttää – ja josta komissio on käynnistänyt rikkomusmenettelyn Suomea [vastaan](#).

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena toimenpideohjelman kirjausta siitä, että Uudenmaan ELY-keskuksen Hyvien Väestösuhteiden hankkeessa laadittuja alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanoa tuetaan. Tässä toimenpiteessä olisi tärkeä varmistaa, että alueelliset toimintasuunnitelmat kattavat kaikki kielletyt syrjintäperusteet ja haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät.

Yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan hyvien etnisten suhteiden edistäminen tarvitsee kuitenkin tuekseen uusia toimenpiteitä. Toimenpideohjelman toimenpide siitä, että kehitetään väestösuhteita vahvistavaa yhteisölähtöistä työskentelyä museoalalla ei yksinkertaisesti ole riittävän kattava.

Ihmisoikeuskeskus pitää erittäin tärkeänä, että sisäministeriön johdolla kehitetään Ankkuri-toimijoiden osaamista toteuttamalla valtakunnallista jatkokoulutusta, mutta tämä ei ole riittävä toimenpide rakentamaan luottamusta poliisiin ja eri vähemmistöväestöryhmien välille ja siten edistämään hyviä väestösuhteita. Vähimmillään toimenpideohjelmassa on sitouduttava parantamaan tietopohjaa liittyen poliisiin ja eri vähemmistöryhmien keskinäisiin suhteisiin, jotta toimenpiteet voidaan tulevaisuudessa kohdentaa sinne, missä niitä eniten tarvitaan.

Poliisibarometri tarjoaa meille säännöllisesti luotettavaa tietoa siitä, mitä suomalaiset ajattelevat poliisista, mutta meillä ei ole luotettavaa tietoa siitä, millaisia näkemyksiä ja käsityksiä poliisista on esimerkiksi romaneilla, vammaisilla, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöillä, eri etnisillä vähemmistöryhmillä, kielivähemmistöillä, nuorilla maahanmuuttajataustaisilla ja eri uskontokuntien edustajilla.

Poliisi on omalla toiminnallaan avainasemassa luomassa luottamusta yhdenvertaiseen yhteiskuntaan, joten toimenpideohjelmassa on oltava kirjaus, joka vahvistaa muun muassa poliisin osaamista etnisen profiloinnin kiellosta. Lisäksi toimenpideohjelmaan on lisättävä kirjaus, jolla toimeenpannaan [yksityisen turvallisuusalan ohjausta ja valvontaan selvittäneen työryhmän suositukset](#).

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnan osalta Ihmisoikeuskeskus toteaa saman kuin edellä liittyen poliisin osaamisen ja resurssien vahvistamiseen viharikosten tutkinnassa. Lisäksi toimenpiteiden kirjon tulisi olla vaikuttavuudeltaan selkeästi laajempia. Uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten tietoisuuden lisääminen syrjintään ja häirintään liittyvistä oikeussuojakeinoista on kannatettava, mutta herättää kysymyksen, miksi toimenpide on kohderyhmältään rajattu. Tarve oikeustietoisuuden lisäämiselle on läpileikkaava yhteiskunnassamme.

Ihmisoikeuskeskus peräänkuuluttaa myös tehokkaita toimenpiteitä verkossa esiintyvään rasistiseen, misogyyriseen, homo- ja transfobiseen sekä vammaisiin, kansallisiin vähemmistöihimme ja saamelaisiin kohdistuvaan vihapuheeseen puuttumiseksi. Toimenpideohjelmassa tulisi huomioida muun muassa EU:n digipalvelusäädöksen mahdollistamat keinot puuttua verkossa esiintyvään laittomaan materiaaliin ja pyrkiä kehittämään innovatiivisia tapoja puuttua verkossa esiintyvään vihapuheeseen.

Ihmisoikeuskeskus peräänkuuluttaa myös laajempia ja yhteiskunnallisesti vaikuttavampia toimenpiteitä liittyen antisemitismien torjuntaan. Toimenpideohjelman kirjaukset eivät vastaa juutalaisiin kohdistuvaa syrjintää ja viharikollisuutta käsitelleen [selvityksen](#) tuloksia ja suosituksia. Toimenpideohjelma tulisi tältä osin päivittää.

Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena toimenpideohjelman kirjausta siitä, että TEM:in asettama työryhmä valmistelee toimintaohjelman vaikeassa työmarkkina-asetmassa olevien ryhmien työelämään osallistumisen lisäämiseksi. Toimintaohjelman toimeenpanossa tulisi varmistua siitä, että toimenpiteet kattavat kaikki syrjintäperusteet ja kaikki vaikeassa työmarkkina-asetmassa olevat ryhmät.

Toimenpideohjelman toimenpide, jossa toteutetaan koulutusosio yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta työelämässä osana koulutussarjaa, joka on tarkoitettu TE-toimistoista kunnille vuoden 2025 alussa siirtyville asiantuntijoille, on tärkeä. Se ei kuitenkaan riitä varmistamaan yhdenvertaisia työvoimapalveluita niitä tarvitseville. Kokonaisuudessaan työvoimapalveluiden siirtyminen työllisyysalueille herättää kysymyksen, pystyvätkö ne takaamaan yhdenvertaisesti yksilölliset palvelut myös heikossa työmarkkina-asetmassa oleville henkilöille. Työvoimapalveluiden rahoitukseen liittyvät muutokset voivat aiheuttaa sen, että työllisyystoimenpiteet kohdennetaan helpommin työllistyviin henkilöihin sen sijaan, että niitä kohdennetaan heikossa työmarkkina-asetmassa oleviin henkilöihin, kuten vammaisiin, ikääntyneisiin tai maahanmuuttajiin. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmaan lisätään toimenpide, jolla sitoudutaan seuraamaan, miten työvoimapalveluiden yhdenvertaisuus työllisyysalueilla tosiasiallisesti toteutuu.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että pienille ja keskisuurille yrityksille tarjottavan IMAGO-valmennuksen jatkamisen rinnalla toteutetaan myös muita toimenpiteitä työelämän yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen edellyttää myös oikeustietoisuuden lisäämistä eri väestöryhmissä ja oikeussuojakeinojen resurssointia. Tietoisuuden lisääminen on tärkeää muun muassa siitä syystä, että yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ollut toimivalta käsitellä työelämään liittyviä kanteluita vasta lyhyen aikaa. Tieto valtuutetun laajennetusta toimivallasta ei ole välttämättä levinnyt kattavasti läpi suomalaisen yhteiskunnan.

Ihmisoikeuskeskus muistuttaa lisäksi, että hyvien väestösuhteiden edistämiseksi on tarpeellista pyrkiä lisäämään tavoitteellisesti poliisien monimuotoisuutta Suomessa. Toimintaohjelmassa tulisi huomioida myös tämä tavoite ja laatia toimenpide sen edistämiseksi.

Toimenpiteet liittyen nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen

Ihmisoikeuskeskus pitää positiivisena sitä, että nuorten yhdenvertaisuus ja osallisuus on toimenpideohjelman yksi läpileikkaava linjaus. Toimintaohjelma kuitenkin jättää tähän liittyvät edistämistoimenpiteet monilta osin avoimeksi.

Toimintaohjelmassa tulisi tuoda selvästi nykyistä paremmin ilmi tapoja, miten nuoret itse pääsevät vaikuttamaan toimenpideohjelman toteutumiseen sen eri osa-alueilla. Tämä pätee yhtäläillä nuorten kuulemiseen kuin heidän konkreettiseen osallistamiseensa ohjelman toimeenpanossa, mukaan lukien sen valmisteluvaihe.

Toimintaohjelmassa jää epäselväksi, miten esimerkiksi ETNO:n toteuttamaksi esitetyn dialogitoiminnan laajentaminen lasten ja nuorten kohtaamaan rasismiin huomioidaan jatkotoimenpiteenä. Tämän tyyppisistä dialogeista saisi varmasti

esiin näkemyksiä, jotka voisi huomioida konkreettisesti rasismiin vastaisessa työssä.

Ihmisoikeuskeskus pitää suoraan nuorisopolitiikkaan ja -työhön tähtääviä ohjelmatoimia yhdenvertaisuuden edistämisen osalta vaatimattomina. Toimintaohjelman viittaukset valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toimiin eivät tuo nuorten yhdenvertaisuusnäkyymiin merkittävää lisäarvoa, ottaen huomioon toimintaohjelman ohjelman konkreettiset panostukset liittyen muun muassa nuorten kohtaamaan rasismiin.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimintaohjelman toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi seurata kattavasti kohderyhmiltä saaduilla palautteella sen sijaan, että arviointi tehdään sisäisesti toteuttajatahon toimesta. Toimenpideohjelman toimeenpanon arviointi ja seuranta tulisi olla kattavaa siten, että tavoitteena olisi selvittää, millaisia vaikutuksia ohjelman toimenpiteillä on ollut eri väestöryhmien kokemuksiin ja näkemyksiin rasismista ja yhdenvertaisuudesta Suomessa.

Arvioinnin ja seurannan tulisi kattaa eri väestöryhmät ja eri elämänalueet, mukaan lukien koulutus, työelämä, asuminen, turvallisuus, sosiaali- ja terveyspalvelut ja vapaa-aika. Näillä elämänalueilla ihmisten kokema yhdenvertaisuus ja yhdenvertainen kohtelu toteutuu tai jää toteutumatta, joten kohderyhmiltä saadun palautteen keräämisen tulisi kattaa nämä elämänalueet, jotta voidaan arvioida toimenpideohjelman vaikuttavuutta.

Muut kommentit

Ihmisoikeuskeskus korostaa vielä erikseen, että toimenpideohjelman toimenpide liittyen Kansalaispulssin hyödyntämiseen koko väestön näkemysten keräämiseksi on hyvä. Tavoitteiden tulisi myös tässä olla kirjausta kunnianhimoisemmat, koska Kansalaispulssin valjastaminen ajantasaiseen ja kohdennettuun tiedonkeruuseen palvelisi tulevaisuudessa yhdenvertaisuuden edistämistä Suomessa täysin uudella tavalla. Kansalaispulssia tulisi kehittää kiinteäksi osaksi rasismiin ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämistä ja seuranta siten, että sen avulla saadaan kerättyä ajantasaista tietoa myös eri vähemmistöryhmien oikeuksien toteutumisesta. Toimenpiteen jatkokehittämiseen voisi ottaa mallia muun muassa Ruotsin osallisuusviraston (myndigheten för delaktighet) toiminnasta.

Jarna Petman
johtaja
Ihmisoikeuskeskus

Mikko Joronen
asiantuntija
Ihmisoikeuskeskus